

de lessen van dolle mina

Feminisme voor iedereen

Dolle Mina richtte zich met haar ludieke acties vooral op witte heteroseksuele vrouwen. Vrouwen die zich hier niet in herkenden zetten vanaf halverwege de jaren zeventig en tachtig eigen actiegroepen op. In vrouwengroepen zoals Parse September, Sister Outsider en Flamboyant lag de focus op de ervaring van lesbische vrouwen, zwarte vrouwen en vrouwen met een migratieachtergrond.

Lesprogramma over de acties en eisen van Dolle Mina en andere actiegroepen tijdens de tweede feministische golf (1967-1990)

- 1970 Amerikaanse activiste Angela Davis wordt opgepakt en beschuldigd van moord.
- 30 januari 1971 **Dolle Mina viert haar eenjarig bestaan in Amsterdam voor het Wilhelmina Druckermonument en protesteert voor vrijlating van Angela Davis.**
- december 1971 Oprichting van de lesbische vrouwenpraatgroep Purperen Mien.
- 1972 Amerikaanse activiste Angela Davis wordt vrijgelaten.
- september 1972 **De lesbische vrouwenpraatgroep Purperen Mien radicaliseert en gaat verder onder de naam Paarse September.**
- oktober 1972 **Eerste nummer van het blad *Paarse September. Alternatieve Vrouwenkrant* verschijnt.**
- 1974 De groep Lesbian Nation ontstaat.
- 1975 **Oprichting Hollanda Türkiye Kadınlar Birliği (Turkse Vrouwenbeweging in Nederland).**
- 1980 **Oprichting Surinaamse Vrouwentijdschrift *Ashanti*.**
- 17 december 1983 **Verklaring van Julia da Lima 'het bestaan van zwarte vrouwen wordt ontkend' tijdens Winteruniversiteit in Nijmegen.**
- 1984 **Sister Outsider, vernoemd naar een essaybundel van Audre Lorde, wordt opgericht door José Maas, Tania Leon, Gloria Wekker en Tienieke Sumter. Sister Outsider is een organisatie voor zwarte vrouwen die van vrouwen houden.**
- 1985 **Het eerste nummer van *Umoja. Zwarte-vrouwenkrant* verschijnt.**
- 1986 De Amerikaanse feministische en activistische schrijfster Audre Lorde komt op bezoek bij een bijeenkomst georganiseerd door Sister Outsider.
- 17 februari 1986 **Zwarte vrouwen richten Flamboyant op. Een ontmoetingscentrum met bibliotheek en documentatiemateriaal voor en over zwarte en migrantenvrouwen.**
- 30 september 1990 Sluiting van vrouwencentrum Flamboyant wegens stopzetten van subsidie door de overheid.

BRON 1 Dolle Mina viert haar eenjarig bestaan in Amsterdam voor het Wilhelmina Druckermonument, 30 januari 1971, Rob Mieremet (Anefo / Nationaal Archief).

VRAAG 1

Bekijk de kennisclip.

In de kennisclip wordt gesproken over Angela Davis. Je ziet haar afgebeeld op de protestborden.

A) Waar zet Angela Davis zich voor in?

.....

.....

Wereldwijd voeren mensen in 1971 actie om aandacht te vragen voor de onterechte opsluiting van Angela Davis.

B) In welk land was Angela Davis actief?

.....

Bekijk bron 1:

C) Waaraan kun je op de foto's zien dat Dolle Mina Angela Davis steunt?

.....

.....

.....

D) Wat wil Dolle Mina voor Angela Davis bereiken met het protest?

.....

.....

.....

In de jaren zeventig ontstond de studierichting Vrouwenstudies aan de universiteit. De positie van de vrouw in de maatschappij werd vanaf toen wetenschappelijk onderzocht. Julia Da Lima uitte haar kritiek op een congres van Vrouwenstudies op de Winteruniversiteit in Nijmegen in 1983:

'Het is een pijnlijke constatering, maar er is niet aan zwarte vrouwen gedacht. Misschien wel gedacht, maar onze gedachten zijn niet in acties omgezet, slechts gedachten gebleven.'¹

BRON 2 Uitspraak van Julia Da Lima op een congres voor Vrouwenstudies in 1983.

"Op de Winteruniversiteit in Nijmegen protesteerden Indische vrouwen met andere zwarte vrouwen tegen het witte karakter van Vrouwenstudies. Toen volgden Landelijke Zwarte Vrouwendagen. Indische vrouwen namen met anderen het voortouw bij stedelijke Zwarte Vrouwen Radio's. Een Zwarte Vrouwenkrant verscheen. Theater- en discussiegroepen ontstonden."

BRON 3 Fragment uit de krant *Trouw*, 5 oktober 1988.

VRAAG 2

Lees de tekst van bron 2.

- A) Denk je dat Vrouwenstudies ook de positie van zwarte vrouwen in de maatschappij onderzochten? Leg je antwoord uit.

.....

.....

.....

Lees de tekst van bron 3.

- B) Wat volgde er op de protesten op de Winteruniversiteit in Nijmegen?

.....

- C) Waarom richtten zwarte vrouwen eigen discussiegroepen op denk je?

.....

.....

.....

¹ Geciteerd naar 'Hoofdstuk VII Aparte vermelding verdient.' In: *Verslag Winteruniversiteit vrouwenstudies 1984*. Nijmegen, 1984, (p. 44).

BRON 4 Voorkant van de Zwarte Vrouwenkrant, 1985 (Collectie IAV-Atria).

VERDIEPING

In 1985 verscheen de *Zwarte Vrouwenkrant*. De rode driehoek staat symbool voor o.a. antiracisme en solidariteit met slachtoffers van discriminatie.

Bekijk bron 4.

A) Voor wie is deze krant bedoeld?

.....

B) Waarom denk je dat deze krant werd gemaakt?

.....

.....

.....

C) Wat denk je dat de makers met de krant wilden bereiken?

.....

.....

.....

“Om de volgende reden zullen we in deze krant de term ‘zwart’ gebruiken: Zwart is een politieke stellingname. Het is géén huidskleuraanduiding! Het wordt door ons gebruikt om eenheid en solidariteit aan te geven onder niet-witte mensen. Het is een bundeling van wat witte mensen noemen: allochtonen, buitenlanders, minderheden, derde wereld mensen, donker gekleurd, tweede generatie, enz. enz. Deze onderverdeling houdt de verdeel en heerspolitiek in stand!! Het maakt eenheid onder zwarte mensen onmogelijk. Het isoleert ons van elkaar. Daarom dus definiëren we ons eendrachtig als ZWART!!”

BRON 5 Fragment uit de *Zwarte Vrouwenkrant*, 1985 (Collectie IAV-Atria).

MEER VERDIEPING

Lees bron 5.

- A) Leg in je eigen woorden uit waarom de makers van de *Zwarte Vrouwenkrant* kiezen voor het woord ‘zwart’.

.....

.....

.....

- B) Waarom zou het gebruik van het woord ‘zwart’ helpen in de strijd tegen racisme?

.....

.....

.....

Lees bron 5 nog een keer.

Verdeel en heerspolitiek heeft te maken met macht.

- C) Kun je bedenken wat de makers van de *Zwarte Vrouwenkrant* in dit fragment bedoelen met ‘verdeel en heerspolitiek’?

.....

.....

.....

BRON 6 Bijeenkomst van Hollanda Türkiyeli Kadınlar Birliği in een buurthuis in Amsterdam, 8 maart 1982, Anne Vaillant (Collectie IAV-Atria).

VRAAG 3

In de jaren zestig en zeventig zijn bedrijven maar al te blij met de arbeiders uit onder andere Marokko en Turkije. In de samenleving ondervinden zij alleen wel discriminatie. Turkse vrouwen verenigen zich in 1975 in de Turkse Vrouwen Vereniging Hollanda Türkiyeli Kadınlar Birliği. Ze bespreken hun gemeenschappelijke problemen en gaan op zoek naar oplossingen.

Bekijk bron 6.

- A) Kun je in je eigen woorden beschrijven wat je ziet?

.....

.....

.....

- B) Ter gelegenheid van wat komen de Turkse vrouwen op deze dag bij elkaar? (Hint: het heeft te maken met de datum).

.....

Het doel van de Turkse Vrouwen Vereniging was een oplossing te vinden voor de problemen waar Turkse Vrouwen tegenaan liepen.

- C) Helpt het jou om te praten met mensen over problemen die je ervaart? Waarom wel, of waarom niet?

.....

.....

.....

Eén van de uitdagingen voor Turkse vrouwen was de Nederlandse taal.

- D) Heb jij weleens ervaren hoe het is om in een land te zijn waar je de taal niet spreekt? Hoe zou je het vinden om in een land te wonen waar je de taal niet spreekt?

.....

.....

.....

- E) Bedenk wat de Turkse Vrouwen Vereniging zou hebben georganiseerd om met deze taalbarrière om te gaan.

.....

.....

VRAAG 4

Bekijk bron 7.

- A) Wat vind je van het affiche? Leg je antwoord uit.

.....

.....

.....

- B) Wat betekent het woord flamboyant? Zoek het op als je dit niet weet.

.....

.....

- C) Wat is de organisatie Flamboyant?

.....

- D) Wat wordt er op zaterdag 13 december om 14.00u georganiseerd?

.....

- E) Wat zal er tijdens de bijeenkomst worden besproken?

.....

- F) Waarom zou het voor zwarte en migrantenvrouwen interessant zijn om naar deze bijeenkomst te komen?

.....

.....

VERDIEPING

Flamboyant, zwarte en migranten vrouwencentrum, had een eigen archief en bibliotheek omdat zwarte en migrantenvrouwen zich niet herkenden in de bestaande archieven en bibliotheken.

- A) Wat wordt er bewaard in archieven en bibliotheken?

.....

- B) Waarom zou Flamboyant het belangrijk vinden om een eigen archief te hebben?

.....

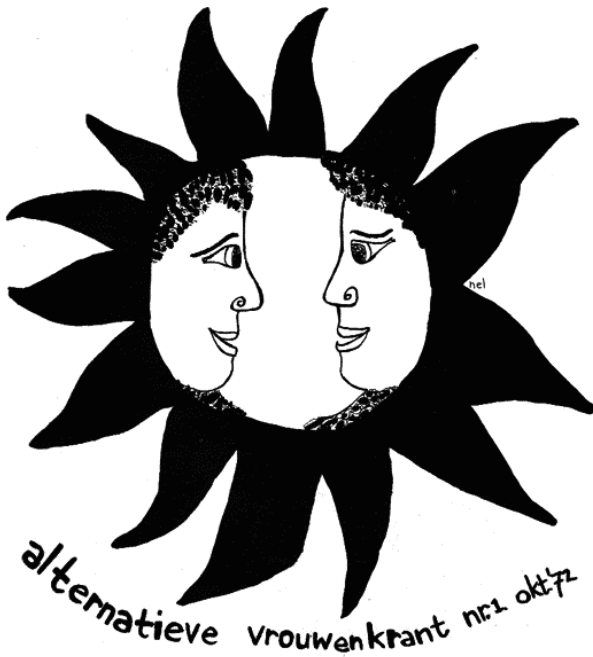
.....

.....

BRON 7 Affiche van het in 1986 opgerichte Flamboyant, 1986 (Collectie IAV-Atria).

PAARSE
SEPTEMBER

BRON 8 Voorkant van het eerste nummer van *Paarse September* met tekening van Nel Hermans, 1972 (Collectie IAV-Atria).

VRAAG 5

Lesbische vrouwen voelden zich niet altijd thuis binnen actiegroepen als Dolle Mina. Ze besloten zelf actiegroepen op te richten waar lesbisch zijn de norm was. De actiegroep *Paarse September* is hier een voorbeeld van.

- A) Kun je bedenken waarom lesbische vrouwen zich niet altijd thuis voelden bij actiegroepen als Dolle Mina? Leg je antwoord uit.

.....

.....

.....

De actiegroep *Paarse September* bracht het blad *Paarse September* uit.

Bekijk bron 8.

- B) Waaraan kun je in bron 8 zien dat het blad *Paarse September* gaat over lesbisch feminisme?

.....

.....

In de jaren zeventig verscheen voor het eerst de *Vrouwenkrant*. Even later ontstonden de vrouwenbladen *Paarse September de alternatieve vrouwenkrant* en de *Zwarte Vrouwenkrant*.

- C) Kun je bedenken waarom de vrouwenbladen *Paarse September de alternatieve vrouwenkrant* en de *Zwarte Vrouwenkrant* ontstonden?

.....

.....

.....

VERDIEPING

Een van de uitspraken van de actiegroep *Paarse September* was: 'Huwelijk en gezin zijn de trainingskampen van het patriarchaat'.¹

- A) Weet je wat patriarchaat betekent? Zo niet, zoek het op en leg uit in je eigen woorden.

.....

.....

- B) Vind jij dat onze samenleving vandaag de dag een patriarchale samenleving is? Leg uit waarom wel, of waarom niet.

.....

.....

.....

¹ <https://www.groene.nl/artikel/laat-je-niet-bedotten-alle-vrouwen-potten>

BRON 9 Sister Outsider, een zwarte lesbische groep. V.l.n.r. José Maas, Tania Leon, Gloria Wekker en Tieneke Sumter, oktober 1984, Robertine Romeny (Collectie IAV-Atria).

VRAAG 6

In de jaren tachtig richtten vier vrouwen Sister Outsider op omdat ze voelden dat ze binnen de witte lesbische beweging niet aan bod konden komen. Het doel van Sister Outsider is om de zwarte vrouwencultuur in het algemeen en die van zwarte lesbische vrouwen in het bijzonder, zichtbaar te maken. De naam 'Sister Outsider' is afkomstig van een artikel geschreven door de zwarte, feministische en lesbische schrijfsters Audre Lorde. Lorde streed tegen racisme, seksisme en homofobie.

Een bekende uitspraak van Audre Lorde is: 'your silence will not protect you'.

A) Kun jij deze zin vertalen?

.....

B) Audre Lorde stimuleert mensen zich uit te spreken. Waarover, denk je?

.....

.....

Bekijk bron 10.

C) Wat organiseerde Sister Outsider?

.....

D) Waar kon je een kaartje kopen?

.....

E) Hoe draagt het affiche (bron 10) bij aan de zichtbaarheid van de zwarte lesbische vrouwencultuur?

.....

.....

VERDIEPING

De uitspraak van Audre Lorde 'your silence will not protect you' motiveert nog steeds veel activisten van nu om zich uit te spreken tegen ongelijkheid en onrecht.

Waarom zou deze uitspraak activisten motiveren?

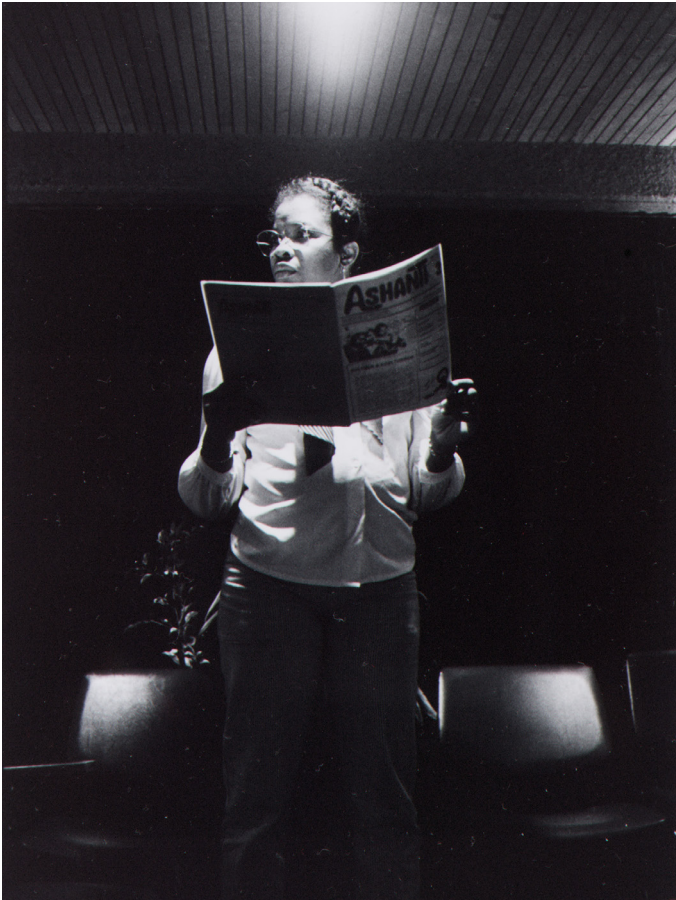
.....

.....

.....

BRON 10 Affiche voor gala-avond voor vrouwen, georganiseerd door Sister Outsider, 1985 (Collectie IAV-Atria).

BRON 11 Presentatie Surinaamse Vrouwenkrant Ashanti, 1981 (Collectie Atria-IAV).

VRAAG 7

De Surinaamse Vrouwenkrant *Ashanti* had als doel Surinaamse vrouwen te bereiken en hun stem te laten horen.

A) Wat wordt er bedoeld met 'stem te laten horen'?

.....

.....

B) Leg in je eigen woorden uit hoe de Vrouwenkrant *Ashanti* de 'stem' van Surinaamse vrouwen kan laten horen?

.....

.....

.....

C) Waarom is het denk je belangrijk dat iedereen een eigen stem kan laten horen?

.....

.....

.....

SLOTVRAAG

Een van de oprichtsters van de groep Sister Outsider was Gloria Wekker (zie bron 9). Wekker schreef in de jaren tachtig al dat iemand kan worden gediscrimineerd en/of onderdrukt door meerdere factoren. Zwarte lesbische vrouwen hebben bijvoorbeeld niet alleen te maken met racisme, maar ook discriminatie vanwege hun seksuele voorkeur én vrouwzijn.

Tijdens de Women's March in 2020 werd een protestbord gedragen met daarop de tekst: 'If you don't fight for all women, you fight for no women.' Leg in je eigen woorden uit wat deze uitspraak volgens jou betekent.

.....

.....

.....

BRON 12 Portret van Tania Leon, 1978 (Collectie Atria-IAV).

ONDERZOEKSVRAGEN

In 1983 richtten Dorelies Kraakman, Patti Slegers, Tania Leon, Lida van den Broek en Dolle Mina Marjan Sax de stichting Mama Cash op. Mama Cash is het eerste onafhankelijke financieringsfonds voor vrouwen ter wereld en bestaat nog steeds.

Ga op het internet op zoek naar informatie over de organisatie Mama Cash.

A) Wat doet de stichting Mama Cash?

.....

.....

In eerste instantie hielp Mama Cash vrouwen in Nederland, maar al snel ook vrouwen verspreid over de hele wereld.

B) Kun je bedenken waarom Mama Cash zich ook ging focussen op vrouwen in het buitenland?

.....

.....

.....

Een van de oprichters van Mama Cash was Tania Leon. Ga op het internet op zoek naar informatie over haar.

C) Welke andere organisaties richtte Tania Leon nog meer op? Noem er twee.

.....

.....

Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis verzamelt, beheert en bewaart informatie over de positie van vrouwen en genderverhoudingen in de samenleving. Met haar kennisbronnen – bibliotheek, archief en onderzoek – levert Atria een bijdrage aan het debat over de positie van vrouwen in hun maatschappelijke én historische context.

Educatieplatform F-site biedt geschiedenisdocenten lesmateriaal over vrouwen uit de geschiedenis, toegespitst op de tien tijdvakken uit het geschiedenisonderwijs. Het dient ook als inspiratiemateriaal voor leerlingen die een spreekbeurt willen geven of een werkstuk willen maken over een historische vrouw. Natuurlijk is F-site er ook voor iedereen die meer wil weten over vrouwen uit de geschiedenis: van de prehistorie tot nu.

Vijftig jaar Dolle Mina

Een halve eeuw na de eerste acties heeft Dolle Mina nog steeds een iconische status. De feministische actiegroep is hét symbool geworden voor de 'tweede feministische golf'.

Lesprogramma met vier kennisclips en lespakketten

Atria en F-site presenteren vier kennisclips en bijbehorende lespakketten over de acties van Dolle Mina en andere feministische actiegroepen die tijdens de 'tweede golf' actief waren. Elke clip heeft een eigen korte docentenhandleiding, werkblad en antwoordvel.

Het lesprogramma bestaat uit vier onderdelen:

- Het keurslijf van de vrouw
- Baas in eigen buik
- Van wie is de straat?
- Feminisme voor iedereen

Archief van Dolle Mina

In de clips en het lesprogramma is veel materiaal gebruikt dat afkomstig is uit de Collectie Dolle Mina. Deze is onderdeel van de Collectie Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging (IAV) bij Atria. De Collectie IAV is één van de oudste collecties over vrouwen en gender wereldwijd en bestond in 2020 85 jaar.

Disclaimer

Wij hebben ons uiterste best gedaan om bronnen en rechthebbenden van het hier getoonde materiaal, te achterhalen. Indien materiaal is getoond waarvan u (mede) rechthebbende bent en u niet als bron of rechthebbende wordt genoemd, of waarvoor u geen toestemming heeft verleend, verzoeken wij u contact met ons op te nemen.

Colofon

© maart 2021

Dit lesprogramma is aangeboden en ontwikkeld door Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, en Van Gisteren, oprichter en bestuurder van Stichting F-Site, educatieplatform over vrouwen uit de geschiedenis.

Het lesprogramma is mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds en het Aletta Jacobs Fonds.

Grafisch ontwerp en opmaak

Burobraak, visual identity & social design

